

Med den svenske digter og prosaist Gunnar Ekelöf præsenterer Karsten Sand Iversen hermed den anden forfatter i sit Skyggebibliotek. Også i kommende numre af *Standart* vil vi i Skyggebiblioteket kaste lys på glemte eller oversete, men yderst levende værker og forfatterskaber i verdenslitteraturen.

Skyggebiblioteket

Af Karsten Sand Iversen

Gunnar Ekelöf (1907-1968)

Det er vanskeligt at forestille sig Ekelöf som romanforfatter. Er han ikke om nogen poet først og sidst. Som sådan er han 25 år efter sin død en umindsket virkende kraft og et orienteringspunkt. Selv har digteren undertiden troet, at han skulle skrive roman. At de efterladte skitser er 'sparsomme' vidner vel tydeligst om det umulige, næsten formastelige, i tanken om en roman fra hans hånd.

Episk byggeri var ikke hans evne. Selv ungdomsnovellerne har ondt ved at hævde sig som fiktion, det nødtørftigt forklædte selvbiografiske stof finder først sin form, da Ekelöf i 'småprosa' taler ufordækt. Prosaist er Ekelöf nemlig, endog en af svensk litteraturens fineste. I de ydmyge men krævende smågenrer, essay, skitse, portræt, reportage, har han i en eftertænksom, slank og prunkløs prosa skabt et værk af uopslidelig friskhed og hårdhed. På dansk kan man kun læse smagsprøver i Jens Lund Andersens udvalg »Lyngkvisten«, 1960: 7 stykker fra »Promenader«, 1941, »Udflykter«, 1947, og »Verklighetsflykt«, 1958. Optegnelser og artikler kan læses i »Tag og skriv«, Arena 1977.

Ved udgangen af 1993 fuldendte Bonniers udgivelsen af »Skrifter« i 8 smukke, fyldige bind + register. Redaktøren Reidar Ekner er blevet skarpt kritiseret for at vælge reviderede versioner af digtene. Læseren fritages for et tungt, 'tysk' note- og variantapparat, og Ekelöfs (formodet) sidste vilje synes at ske — men der er usikkerheder, og den seriøse student må væbne sig med de originalversioner, der hidtil har bestemt modtagelsen af værket.

For prosaen er dette redigeringsprincip mindre prekært og føleligt, og enhver retsindig skyggebibliotekar må glæde sig over, at prosabøgerne her er samlet og suppleret med mange spredte eller utrykte stykker. Til disse statelige bind, nr. 6 og 7, bør lægges megen fin fransk/ svensk prosa i 5, »Valfrändskaper och andra översättningar«: Baudelaire, Flaubert, Gide, Céline, men især og fyldigst tidlige noveller af Proust. Af dem fremgår det, hvilket tab det var, at Ekelöf som åndsfrænde og fornem stilist ikke havde energi og udholdenhed til oversættelsen af »A la recherche du temps perdu« som aftalt med Bonniers sidst i 40'erne.

»Og det er ikke sådan at man pludselig kommer til at tænke på noget, at noget bare falder en ind. Det er som om man bogstavelig talt blev flyttet tilbage i tiden på et flyvende tæppe. Lukker man øjnene, husker man detaljer man aldrig ville have troet var absorberet af hjernens celler. Man hører med ét stemmer og lyde fra for længst glemte omgivelser. Man føler hele lyd- og rumatmosfæren i et landskab, netop det der gør at det ikke ligner noget andet landskab. Erindringen har sådanne korresponderende øjeblikke, det er som om en boble rev sig løs af dens dyb og pludselig bristede på nuets overflade...« Det kunne have været Proust, synes man. Det er Ekelöf, som lader en »uvilkaarlig erindring« om en udtalt afstandsforelskelse briste vedmodigt i tekstens nu, i en forening af nøjagtighed og sjæl. Skønt Ekelöf er en stor drømmer, dag og nat, og uforfærdet bekender sig til virkelighedsflugtens lyst, er bd. 6 solidt virkelighedsfæstet. Flere stykker hidrører fra Lapland, hvor den unge digter levede som eremit. Fra en renslagtning: »Sommetider klukker det usædvanligt længe i en bug. Så ser mændene op fra arbejdet og ler og synes at det var dog pokker til vind i den. Når lapperne flår og må rive i et skind med begge hænder, tager de kniven mellem tænderne, og når de skal bruge den igen sørger de for at sugе bladet rent med en lydelig smasken.«

Scenen får lov at stå urørt og levende, et helt livsbillede. Men den nøjagtige betragtning kan også oplades til kulturkritik: »Nede over vandet passerede atter en kile tamænder. De ville vel et sted hen, men de kunne ikke, de kunne ikke finde vej længere. De havde tabt nøglen til deres eksistens, selve kompasset var gået tabt for dem. De vidste at de ville flygte et sted hen, fra det nuværende og fra den truende vinterkolde fremtid, de vidste også, at der et sted i verden måtte være et Slaraffenland som var varmt og fuldt af mad. Deres urolige flyven frem og tilbage var deres måde at mindes tidligere eksistenser på, da de selv havde været der, men nu kunne de ikke længere: deres instinktliv var kastreret.«

1700-tallet holdt Ekelöf af, han læste, drømte, fantaserede om det. »En slags hjemlængsel til en tid der på mange måder var naturligere end vor — da man sloges mand mod mand hvis der var krig, da man endnu kunne feste, elske og glædes med en uskyld, der for os virker næsten paradisisk,« skriver han i 1940 ang. Bellman. Blind for romantiseringen i denne længsel var han ikke, men måske var den en nødvendig virkelighedsflugt fra en kastreret, fremmedgørende nutid. Ekelöfs passion for denne tidsalder kan man læse om i bd. 7, »Blandade kort och annan essästik«, der især rummer læsefrugter og således i sig selv er et skyggebibliotek, fortrinsvis sammensat af valgslægtskaber. Dette Goethe-ord er vigtigt for Ekelöf, som i sin selvkritiske opsats »Selvsyn« pointerer »Jeg tror ikke på påvirkninger men på identifikationer.« Proust er således ikke en (overfladisk) påvirkning men selvets møde med sig selv i en anden. »Selvsyn« gør status over den tidlige digtning, med »et vist ubehag« læser Ekelöf bl.a. »Sorgen och stjärnan«, som han døber SOS. »Nordiske stemninger« derfra foreslår han, at ensomme damer kunne brodere på puder og sende til poeten i hans alderdom!

Edith Södergran var af afgørende betydning for Ekelöf. Til Hagar Olsson skal han have sagt: »Jeg ville gifte mig med hende. jeg ville have friet til hende, hvis jeg havde mødt hende.« Sammen med Elmer Diktonius foretog Ekelöf i 1938 en 'valfart' til Rairvola, hvor Ediths gamle blinde mor endnu boede. Beskrivelsen af Karelen, af huset og haven og søen, er uvurderlig, for kort efter hærgedes egnen, og det södergranske Rairvola forsvandt. Bd. 7 rummer tillige fine overvejelser over Södergrans digte.

Ekelöf havde nær tilknytning til billedkunsten. Også essays om den er medtaget. Jeg vil fremhæve stykkerne om Hill og Josephson.

Reidar Eknerns udgivelse af »Skrifter 1-8« medtager ikke al den efterladte prosa men nok den mest vedkommende. Mere håndværkspræget anmelderi er udeladt, men Ekner synes at antyde en kommende publicering også af det materiale. Foreløbig er her dog ca. 800 sider erfaren, eftertænksom, smidig og musikalsk prosa at varme sig ved.

Olof Lagercrantz har i sine seneste bøger, mest udførligt i »Et år i tresserne«, skrevet om sin mangeårige ven Gunnar. En bog helt helliget Ekelöf er nu i sine sidste faser.